

JOSE ALBERDI, *TXO*

Gure bertso giroa



Jose Alberdi 1959ko bertso txapelketan Bilboko Arenalean.

JOSE TXO ALBERDI (1922-2014)

Jose Agustín Alberdi Astarloa Iurretako Ertzillurruti baserrian jaio zen 1922ko abuztuaren 2an. Lehen ikasketak Iurretako eskolan egin eta Mendizabalenean hasi zen lanean. 1948an ezkondu eta hiru seme-alaba izango zituen.

18 urterekin taberna bazterrean moldatzen zituen bertsoak. Lehenengo plaza Eibarren egin zuen gerraostean zehaztu ezin dugun urtean, San Jose egunez: Felix Bikandi eta biak joan ziren Iurretatik txapelketa hartara, gai jartzaile Basarri eta Uztapide zeudela, eta txapela Joxe Lizasok irabazi zuen. Inazio Eizmendi *Basarrirekin* abestu zuen Iurretan bertan birritan, 1948an eta 1951n.

Zazpi bider parte hartu zuen Txo Alberdik Bizkaiko Bertsolari Txapelketan: 1958an finalista izan zen, Balentin Enbeitak irabazi zuen. 1959an ere, Durangaldeko txapela irabazita Urkiolan, finalista izan zen, eta Balentin Enbeitak irabazi zuen berrirori. 1960an Juan Mugartegi eta 1961ean Jon Azpillaga gailendu ziren. 1962an, 1963an, 1964an eta 1966an Jon Lopategi izan zen garailea.

«Tailerrean makinaren kontrari paratu eta, makina automatikoa zenez, hamaika bider egiten neban, aurreko egunen batean hain lekutan egon eta gero, bertsoa neuk bota eta neuk erantzun. Batzuetan lagunak etorri eta ondoan paretan jatezan, entzuten.»¹

Berrogeita bat urtez tuerkagintzan behar eginda, fabrika krisian sartu ondoren Kuru-tziaga Ikastolan hasi zen zaintzale lanean harik eta jubilatuko arte. Han, Txo barik, «Ulezuri» deitzen zioten umeek.² Iurretan eta Mañarian bizi ondoren, Durangora egokitu zen azkenean. Idatzitako bertsoak ere paratu zituen urteotan.³

1990eko Bertsolari Egunean, garai zailetan Bizkaian bertsolaritzari bizirik eusten egin-dakoagatik omendu zuten Donostiako Victoria Eugenia, Basilio Pujanarekin batera.

Jose Alberdi, 92 urterekin hil zen 2014ko abenduaren 15ean.⁴

«Hainbat denbora eraman dogu / jada mundu zabalean,
zenbat biderrez jausi ta altxa / eñ ete dogu bidean.
makinatxo bat kolpe hartu ta / erantzun ahal den bestean,
baña berdina ez da izaten / gizona zahartzen denean:
orain gazteek eutsiko al deutse / oraindik aurrerantzean...»

Jose Alberdiren hurrengo testua, hizlaur, autobiografikoa da.

1. Igor Elortza, «Isilik zeuden, baina ez mutu: 1950-1960ko bertsolari txapelketak Durangaldean», *Astola*, 4.

2. Unai Iturriaga, «Ikastolarekin eta bertsoarekin lotutako oroitzapen bat kontatu», *Ikastola*, 179 (2010 urtarrila), 10 or.

3. Adibidez: Jose Alberdi, «Euskarak alkartuko al gaitu?», *Ibaizabal*, 1982.

4. *Bertsolari eguna 1990: Jose Alberdi eta Basilio Pujanaren omenaldia*, Bertsosale Elkarte / Bizkaia Foru Aldundia, Bilbo, 1989.

GURE BERTSO GIROA

Ertzillurruti

Lurretan jaio nintzan 1922an, abuztuaren 2an. Ertzillurrutiko etxe honek hiru bizi-leku zituan eta hirurok senideak ginan. Baserria benetan zabala zan, bista ederrak eukazan. Kaminoa be Durangorako bostehun bat metrotara eukan eta Lurretako elizondora beste hainbeste. Etxe aurreak labrantzarako erabiltzen ziran eta atzekaldeak danak ziran pago eta haretx. Baziran urki eta gorosti batzuk be. Probalekua eta bolatokia be baeukazan; han emoten eben gure aurrekoek denpora, batean proban eta bestean bolan.

Gure lurrak guztiz gogorak ziran, izan be buztin lurrak ziran. Goldeaz bueltatzeko lau ganadugaz egin beharra egoan. Gure aitak esaten ebanez, hiru aro egozan egunean: goizean goldekatu eta apurtu, eguerdi inguruan ondo astindu, eta arratsaldez tokor lur horreek erabiltzea ez zan txantxetakoa. Han hartzen ziran artaburuak ikusgarriak izaten ziran. Makina bat talo eta arto egositako jan genduan sasoi haretan.

Gure baserri horrek, aurrekaldean, labea eukan eta bertan egiten genduan asterako labasua. Arto labaldia atara ondoren, zara bete sagar botatzen genduan. Gaur be ahaztu barik ditut ondino sagar apotra hareek.

Gaur aldatuta dago lehenagoko gure etxaldia. Han ziran arboladiak bota ebezan, hango perretxikuak amaitu ziran betirako. Makina bat perretxiko batu genduan zaparrotan etxearen atzera urten ezker. Horrenbeste batzen genduan, saldu be egiten genduzala. Gure auzoko andratxo bat egunero joaten zan Bilbora eta berari saltzen geuntsozan. Nahiz eta askorik pagau ez, gozotarako lain ataratzten genduan.

Plazako eskolan

Umetan eskolara buelta batzuk egin genduzan, beste batzuen antzera. Hainbat baserri ginan inguruan eta danok joaten ginan Lurretako plazan egoan eskolara. Maisua erdalduna zan eta komedia itzelak sortzen ziran, baina laster hasi ginan alkar ulertzen. Irakurtzen be ikasi genduan, freno bako bizikletaren antzera. Trenaren karrilen modura, dana segidan, inon geratu harik; aurrean hasi eta atzeraino.

Eskolak eliza eukan aurrez aurre eta ardiak eskortara eroaten ziran bezala eroaten ginuzen. Eskolara joan ez arren, ez egoan problemarik baina dotrinara joan ezik, apaiza laster zan etxe inguruan. Pazkotako dotrina denpora haretan txartelak garrantzitsuak izaten ziran: dotrina ondo ez ekianak, ez eban izaten

txartelik. Eskribitzen ahalegintzen ginan eta zerbait eskribidu be, baina sarritan zer esan nahi genduan ez genkian. Ez zan errez izan hainbeste oztoporen erdian danak hausnartzea. Alde batetik erderarik ez, eta bestetik denpora gitxi eskolan. Hasi berandu eta joan noizik behinean; batean artoa erein behar zala, bestean naboak mehaztu, beti egoan zereginen bat.

Jolasak be bagenduzan. Elizak atari bat eukan bere atzekaldean eta bertan pelotan jokatzen genduan. Plaza ederra egoan eta bertan pelotan jokatzen genduan. Hortik aparte udabarrian txorikumatan ibiltzen ginan. Orduan, egon be arbola ugari zan. Arratsalde baten gogoratzen dot zelan hiru lehengusu eta beste auzoko bat joan ginan: berrogetamar txorikume hartu genduzan. Guk eroan genduan lana etxera! Eta amak esan euskun:

—Zer dakarzue, mutilok?

—Begira, ama, geuk lumatuko doguz eta tripak atara be bai.

—Hau bai gastu bako afaria.

Gure etxearen albotik errekatxo bat pasatzen zan, Oiz menditik etorrena. Eta bertan zenbat kangreju egoten zan be. Hartzen genduan baina-palu bat, puntan imini alanbre zati bat, koko harra sartu ta ziento pare bat behingoan harrapetan genduzan. Eskailuak be egoten ziran eta horreek hartzeko karburoa botatzen genduan potzuetara. Zakuzko sareak egiten genduzan eta horrekin hartzen genduzan gero.

Harrika be afizio handia genduan. Argi posteez puntetan hainbat kikara izaten ebenez, zeinek gehiago apurtu ibiltzen ginan, inguruko posteak kikara barik itxi arte. Inoz etxea be argi barik itxi genduan. Holakoak ziran gure denporako jolasak. Baina baten, etxat ahaztuko oraintxe be, akordetan nazen bakotxean barrreak urtetan deust. Kamino kontran Mallabiena auzoa zan eta handik etortzen ziran esnetan ilunabarrean mutikoak gure etxera pitxerrakaz. Gure etxeak beresia eukan aldamenen eta handik pasau behar izaten eben. Egun baten lehengusuak esan eustan:

—Horrexeri susto bat emongo deutsogu!

Etzun ginan ira artean eta etorri ziranen parera, atara besoa ira artetik eta hanketan ikutu. Hasten dozak saltoka! Hango pitxar hotsa! Apurtu ziranak apurtu eta apurtu ez ziranak lurrera bota.

Ezer txarto egiten genduanik egundo ez genduan uste. Umea ume izaten da ta orduan gaur baino gehiago; gauza batzuetan behintzat.

Gure gaztaroa

Gure gaztaroa beste edozein gazteren antzerakoa zala uste dot. Hamalau urtera arte etxeko arazoetan ibili nintzan. Hamabost urterekin hasi nintzan fabrikan lanean, pezeta bi irabazten nebazelarik. Ez zan asko baina orduan gaur bezalako dirutzarik ez zan izaten. Gainera, gure amak uste eban Mendizabalenera sartu ezkerro, gizon eginda nengola. Tailer ospetsua zan, izen handia irabazia eukan. Han irabazten genduanaz eta baserriko beste apur bategaz aurrera jotzen genduan. Beste nire auzoko lagun bat be nirekin sartu zan lanean. Bikote ona egiten genduan: hainbat asmakizun izaten genduan, baina ez lanerakoak, bromarakoak baino. Behin hauxe esan eustan:

—Jose, gu gizon eginda gagozela etxuek esaten etxean? Ba, gauza bat pentsatzen egon nok! Apari bat egin behar dogula biok biotara. Hik baba zuria ekarri egik, eta nik konejua.

—Konejua emongo deua ala amak?

—Hori eztok problemie, bat hartuko joat eta gero atea zabalik itxiko deutxiat. Nok jakin?

Urten be ondo egin eben handik aurrera. Hainbat bider egiten genduzan horren antzerakoak, batean batak eta bestean besteak. Beti leku batetik ibili barik, lagun gehiago be sozio egin ziran.

Tailerrean lana egin arren, baserrian be egiten genduan goiz iluntzietan. Ira ebateetan domeka goizetan batzen ginan lantzean baten, goizean goiztar hasi eta jo ta ke amaitu arte.

Hainbat lagun nituan, baina bat apartekoa: Bikandi. Zenbat erromeri aratu ete genduzan! Dantzari ona zan. Behin, Berrizen trikitixa txapelketa egoan baten, ezin geuntsan parejarik bilatu eta orduan, beste gure lagun batek be ondo dantzatzen ebala-ta, biak egin behar ebela pentsau genduan. Eguna heldu zanean, Durangoko estazinoan jantzi eta Berrizera joan ginan, baina neska jantzitako mutil hori bizartsua zan eta ahaleginak egin arren, ezin ondo disimulatu. Berrizera heldu ginanean, jende guztiak begiratzen eutsola pentsatzen genduan guk eta ez ginan aurrerago joaten atrebitu. Estazinora joan, erropak aldatu eta han amaitu zan gure abentura.

Trikitixa aitatu ezkerro, ddantzari ddantzea be aitatu behar Iurreta dantzarien semintera zalako. Gure aurrekoak be holakoak ziran, gu be hola ginan eta, gure atzekoak gitxiagora ez doaz. Iurretako plazan ddantzari ddantzan egiteko taldea ondo limau behar zan. Egun baten geuk be antolatu genduan talde bat, eskatu genduan plaza eta emon be emon euskuen. Ha zan gure poza jaiak etorten ziranean! San Migel bezperako iluntzean hasten ziran. San Migel hatxa sartzen genduan

lehenengo, gero abadearen etxaurrean zortziko bat eginez hasten ziran jaiak. San Migel egunean, agintariak, txistulariak eta beste jende mordo bat alkartzan ginan hamarretan. Iurretako zubian. Handik plazara joaten ginan, geroago meza entzuteko asmoz. Ondoren ddantza egiten genduan. Ostean, erreglak ipintzen genduazan eta han ataraten ziran neskak. Aurresku eta atzeskura ataraten ziranak hareek hartzen eben ardura hurrengo domekan, txotxongiloa etaraten zanean pastelak botatzeko. Pastela orduan lujua izaten zan. Horregaitik, neskak etaraten joaten ziranak aukera pixkat izaten eben. Hortik aurrera giro batzuk be egin genduzan; Madrilera, Asturiasera, Bartzelonara, etabar. Madrileko txapelketa batera joan ginan; pinuaz egindako palu batzuk eroan genduzan. Palu jokoan hasi ginanean, palu onak euki ebezenak gogor jotzen hasi ziran eta jendea berotu zanean, enparauak hasten dira ta hango palu zatiak aidean. Hango jendearen txaloak eta eupadak ez eben azkenik! Hainbat ziran paluak ikustera etorri ziranak eta leizarrezko paluak erakutsi geuntsezan. Urte asko igaro da ordutik hona eta ia ahaztuta, baina uste dot bigarren saria lortu gendula.

Beste baten, gogoan daukat oraindino, ddantzari eguna asmatu eben Iurretan. Han alkartu ginan hainbat talde eta gu ginan zaharrenak. Eskolan gengoan plazara urtetako gertu. Orduan bat etorri zan eta bertan erabilen ikurrinari, espainiarren lazo bat lotzen hasi zan. Badakizue... Jendea ha ikusita pixkat ikaraka hasi zan. Bandererua etorri zan eta esan eban:

—Zer mutilak? Urduri zagoze? Begira zer iminten dabilen ikurrinaren puntan. Hori neuk konponduko joat, koño!

—Zelan? —esan geuntson guk.

Joan zan eta haxe esan eutson trapua iminten ebilenari:

—Ez egiok trapu gehiagorik imini, lehen be nahiko pisu jaukok eta.

Orduan trapu txatal ha kendu egin eutson. Han amaitu zan dana. Txistua eta tanbolina jo eta plazara joan ginan danok.

Holako hamaika labankada egiten genduen orduko denporetan, baina halan-dabe gure ohiturak aurrera. Egun baten, neure pareja lagunak esan eustan:

—Jose, ez dok pentsetan andragai bana bilatzerik?

—Zer ba? —erantzun neutson nik— Prisa dxagok ala?

Eta orduan haxe esan eustan:

—Ez haz fijetan? Lehen aureskua egin eta lehenengo iladatik hiru-lauk urtetan dxabian, bigarrenetik bardin eta orain atzera begira egoten dozak. Hori eztok itxura ona, zezer pentsatu beharra dxagok. Zer deritxok?

Eta hola hasi ginan. Bizimodua be aldatu egin jakun. Iurreta itxi eta Mañarira joan nintzan. Baina Iurretaz ez nintzan egundo be ahaztu. Mañarian bizi izan arren, Iurretako taldeaz dantzatuten neban ezkondata hamar urtetara be. Behar-

bada hamabost be izango ziran. Gazte bat ezkontzen zala-ta deia hartu neban eta pozik joan nintzan. Bera be ddantzaria zan. Ezkonberriak elizatik urten ebenean dantzatu geuntsen eta gero danok joan ginan abadetxera. Salda hartu eta trago batzuk eginda gero bertso hau jarri neutson:

Hainbat denpora begira egonda
heldu jak orain eguna,
besteak itxi, hartu beharra
betiko bizi-laguna.
Bedeinkazioaren bitartez
gizon einda Sopelana.
Hauxe izan da zeure denporan
maiteen izan dozuna;
gaurko hitzari aurrerantzean
emagiok erantzuna.

Gerra osteko egoera

Gerra osteko egoera ez zan bape egokia. Gure baserriak hiru bizitza ebazan. Bederatzi edo hamar behi izaten genduzan baina birekin gelditu ginan. Enparaauak aurrean hartuta Bilbo alderantz eramanebezan. Hainbeste labrantza eta hain indar gutxi! Pentsa zelango egoera izango zan. Artoak ereiteko sasoia ganean genduan eta modurik ez. Baina gu ez ginan holan genbizen bakarrak; auzoan be gure antzera ebizen beste guztiak, baina alkarri lagunduz, batzutan hemen eta beste batzutan hor, nahiko ondo konpontzen ginan. Gogoan daukat zelan urte baten, San Antonio aurretik, artoak erein barik euki genduzala eta gure izeko batek artoak ez baziran txaparrak hartuko genduzala esaten euskula. Baina ez zan hola izan eta ez dakit inoiz izan dan halako artotzarik eta babatzarik.

Bestalde, jatekoari dagokionez, errazinoan bizi ginan eta jentea larri aurkitzen zan, batez be kalean. Orduan Bilbotik eta Barakaldotik jenero bila etorten ziran baserrietara. Baina apurka-apurka konfiantza irabaziz joan ziran eta baserritarrak denuntziak ipintzen hasi ziran. Baserritarroi neurriak hartzen hasi jakuzan eta eurak iminitako neurrietan saldu behar izaten genduzan jeneroak. Injustizia itzelak izaten ziran, baina nork ezer esan? Baten, gure ustez ondo pisauta egoan garia entregau genduan baina hiru kilo falta zirala-ta bi mila pezetako multa ezarri euskuen. Ez hori bakarrik, nire lehengusu bati, deklarautakoak baino zazpi kilo gehiago zituala-ta, arto, gari eta bera hartuta Durangoko kartzelara eramanebezan.

Holakoa zan gure gudate amaiera inguruko bizimodua baina halanda be defenditzen ginan. Nahiz eta Durango inguruko errota prezintautu egon, lurretatik ordu bi ingurura egoan menditarre baten errota bi egoan eta hara joaten ginan ilunabarrean. Bost bat asto hartu, alkarri buztanak lotu eta hor joaten ginan basorik baso. Kontu egizue gaua han pasatzen genduala. Gure antzera jende asko joaten zan baina errota indar gitxi eukanez, ezin izaten eben urun askorik eho.

Egoera hau asko luzatu zan baina gazteak ginnez ondo pasatzen genduan. Egun baten, zerbait egin behar genduala ta gure etxe aurreko laban ogiak egitea bururatu jakun, gero estraperloan saltzeko. Baina hau ez zan gure auzoan bakarrik egin, Mallabian be egin eben. Hilean behin pasetan ziran guarda zibilak astean bi edo hiru bider pasetan hasi ziran eta guri be belarriak zutik jarri jakuzan. Gure artean hau esan genduan:

—Mutilak, txapel okerrak sarritxo agertzen dozak. Zeozer susmatu ete dxabek ba?

Orduan, geunkazan urunak amaitu eta labea zarratu egin genduan. Holan amaitu zan gure estraperloa.

Larritasun hareek pasatu ondoren gauzea apur bat normaltzen joian. Lantegian be gehitxoago ordaintzen eben eta jeneroa be ugaritzen hasi zan. Ia bizimodu normalera etorri ginan nahiz eta geureak ziran gauza asko falta. Hamar ordutik gora egiten genduan lan egun guztietan baina ez bost egun astero, oraingo moduan, sei egun baino.

Hortik kanpora etxean be lan egin beharra izaten genduan. Ez jakun denpora askorik sobratzen beste ezertarako baina halan be aurkitzen genduan denporarik lantzean behin juergaren bat egiteko. Gogoratzen dot zelan sanblas batzuetan, San Blas arratsaldean hain zuzen, zelan Bikandik eta biok baimena eskatu genduan tailerrean eta Abadiñora joan ginan. Makailao kazuela bat jan eta botila pare bat edan ta gero joan ginan plazara. Txosna baten tiroka genbiltzala, hara non entzuten dogun:

—GORA EUSKADI ASKATUTA!

Lehenago hori esatea lehegailu atomikoa botatzea bezalakoa zan. Begiratu genduan eta neure pariente batzuk zirala konturatu ginan. Bikandiri haxe esan neutson:

—Horrek laguntasunaren premian dxagozak!

Han izan zan zipi-zapeak ez eukan azkenik. Bidea libre egoala ikusi genduan hanka jokoari emon geuntson.

Geroago, ezkondu ginanean, Mañarira joan ginan bizitzera baina Durangon egiten nuen lan. Hiru seme-alaba izan genduzan eta eskura etorri ziranean, bizi-

BERTZO BÉRIAK

Bikandik eta Alberdik Julianeri jarrixak

- 1 -

Seresan asko eman biardu
Gure museko jokuak
Julian aldean orekaitik
Diras olako contuak.

Modu askotako gisonak
Artzeu dituzte munduak
Eta olakoixiak bere
Bialdu duskus Jangoikuak.

- 2 -

Guri bertzuak etarateko
Burus einyau berotu
Ikusikodu oingo aldixan
Selan eitzendan gelditu.

Orain artian lo egongera
Ointxe begixek sabaldu
Oslariorrek ustebagarik
Kontrarixuak baditu.

- 3 -

Orregaitikan esaten goyas
Eguf garbi ta argiyek
Esanik base seintzuk siratan
Gisonak eta umiyek.
Iru eskondü bi geyek
Iruretatik batek esusan
Aitabateren begiyek.

- 4 -

Bi eta bapes irurako
Eurak bildurra ikara
Baña aldeanok laister einsuten
Bastarretikan eupara.
Esaten base Eugeniori
Begituteko sinkara
Berak andik esangutzelako
Nois joten degun trampa.

- 5 -

Maurisio au isensan bata
Osaba tzikito bestiye
Orrekin parte artuebana
Suan Julian pestiye
Patatiaren kokue tzarra
Dala esaten dabiye
Baña geure nstet etzondorako
Esta ori asko obiye.

- 6 -

Ontzat arturik euren esanak
Jarri gañian gu maixan
Esgañun jakin gison sikiñik
Daudenik euskal errixan.
San Roken asi Madalenatik
Amaizen dira Arandixan
Orrenlanguak jakinbagarik
Eukin degus geure errixan.

- 7 -

Julian ori or ibilisan
Arrokerixas beterik
Orri jokuan kontra eiteko
Esdü bapere bildurrik.
Guri praketan etzaku fulta
Ondiekuan dirurik
Orain artian compoundugera
Orri eskatu bagarik.

- 8 -

Taberna asko guk bixonarte
Egiten degu aratu
Julian ori erdi negarres
Ondora beti agertu.
Pena artuta sarri askotan
Egarria egindutzu kendu
Ondik aurrera ikusikodu
Selan eitendan kompondu.

- 9 -

Erdi negarres etorrixaku
Ori gison abillori
Es etarateko Jangoikuagaitik
Bartzo berrikerik berari.
Bartzo berrikerik berari,
Beti gustauxaku arpajotia
Olako gison flautari.

- 10 -

Bertzo berriak etara eta
Bialdu inon isenakin
Asarratuta ikusigendun
Larrako Julianekin.
Etzuat nairik olako saltzan
Sartu egingura orrekin
Estualako ibiligura
Alkabuetekeixakin.

- 11 -

Umoreonian agertu gñan
Guba Belarren atetan
Baña aldeano etzerantzian
Sartusan esaka kortan.
Arduan kontuak orrisek dira
Luek artu astuen ainketan
Urrengo egunien igerriguntzen
Orri sañeko praketan.

- 12 -

Orra ordia amubi bertzo
Gaste lagunbik jarrixak
Baña ondiño esdogus esan
Orren pasaisu gustiyak.
Oingo aldixan guk bixon arte
Asaldu dogus erdixak
Urrengo asti aldiren baten
Esango degus gustixak.

tzen Durangora etortzea pentsau genduan. Geroztik hemen bizi naz eta munduak zelan gorabeherak eukiten dabezan, guk be izan genduzan, eta ez gitxi:

Tailerrak porrot egin zuenez langabezia sartu nintzan. Holan egon nintzan hamazortzi hilabetez baina gitxien uste nebanean Ikastolarako deia izan neban. Niretzat ha izan zan inoiz ez ahaztuteko barria. Zelango jende argia eta zintzoa aurkitu neban bertan! Irakasleek, ikasleek eta gurasoek familia bat osatzen genduan. Gabetan, gazteak eta hain gazte ez ziranak batzen ginan gela baten eta orduak ematen genduzan bertsoan eta kontuak kontetan. Gure artean ebilen Erzilla gaztea istripu batetan hil zan. Oso etorkizun ona eukan bertsolaritzaren munduan eta horrez aparte oso euskaldun jatorra zan. Handik denporaldi batera omenaldi bat egin eutsen Durangoko Andra Mari elizpean. Bertan bertsolariak izan ziran eta hareek amaitu ebanean bertso pare bat botatzeko esan eusten, eta hona hemen orduan jarritako bertso horreek:

Neure eskerrikan beroenak
adiskide agurgarriak,
zenbat pozten nau orain hemen
hainbeste jente ikustiak.
Gaur gu honera ekarri gaitu
gazte jator baten deiak,
ez dira larrei beraren alde
egiten diran guztiak;
Gazte zan baina berak zituan
danak ondo irabaziak.

Zer gehiagorik esan daiteke
omenduaren izenian,
denpora baten izan gendula
bera gurekin batian.
Golpe txar batek jota eramán zun
sasoeirik onenian
Zeruko Aitak gorde daiala
beraren aldamenian,
ta guk ere ez al dogu ahaztuko
bizi geraden artian.

Nere bizitzan danetik pasatu dot, onak eta txarrak. Golpe batzuk be izan nitan baina danei eutsi neutsen alegrantzia galdu barik. Gaur egun be, jubilatuta egon arren, lagunarteko batzuk egiten doguz. Zer gehiago eskatuko deusagu ba munduari? Askorik be ez dogu behar eta!

Zahartzaroa legezkoa dogu. Danak ez dira horra heltzen eta horregaitik heltzen garanok ahalik eta ondoen pasetan saiatu behar dogu.

Atzokoak ez dau bat be balio. Atzoko banketerik onena baino momentuko sardina zaharraren burua hobe dogu, eta artxoaren izterra balitza askoz hobe!

Bertsotarako afizioa

Nire bertsotarako afizioa zertatik etorri zan kontatu behar deusuet. Ehun kilotik gorako gizon eder bat etorten zan sanantonioetan Durangora bertso paperak saltzen. Kantetan hasten zanean, mutiko pila bat bere inguruan batzen ginan berari entzuteko gogoz. Kantatu ondoren, paperak saltzen hasten zan eta guk erosi egiten genduzan. Gero etxera joan eta gu geu hasten ginan kantetan nahiz eta itxurarik ez geunkan. Barriro etorten zanean be erosten geuntsozan. Berak oso ondo kantetan ebanez guk be holan nahi genduan. Haren bertsoak Iurretan be entzuten ziran.

Egun baten, han genbizen geure papelekin eta nire aitaren lehengusu bat hurreratu jakun. Ea zertan gengoan esan euskun. Azaldu geuntson zelan bertso -paperak erosi genduzala baina ezin genduzala kantatu saltzaileak beste ondo. Osaba be, erdi testularia zanez, paperak eskatu euskuzan eta kantatzen hasi zan. Zelan etxe kapela baten bizi ginan, iluntzean bere etxera joateko esan euskun eta bertan kantatuko euskuzala. Aurrerantzean beti joaten ginan eta beheko suaren ondoan lehengusuak bertsoak kantetan euskuzan guk artoa urkultzen genduan bitartean. Holan hasi ginan lehenengo koplak ataraten. Bertsoak geroago etorri ziran. Tabernan ibiltzen ginan Bikandi eta biok. Baten Mañaritik etorri jakuzan eta Aita Gurutzekora joango ete ginan bertsotan. Guk baietza emon geuntsen eta joan be bai. Geroratuago Izurtzatik be deitu euskuen. Horrexek izan ziran gure lehenengo bi urteerak. Baina hortik aparte lehen jaunartzetara eta ezteguetara be joaten ginan.

Orduko denporetan, bertsoak eta gure beste hainbat gauza plazan egitea pekatua izaten zan. Baina ez uste izan arerioak bakarrik zirala gure arerioak, bertan be hainbat zital egoan.

Hortik aparte ez zan izaten orduko denporetan aukera handirik bertsolarien-tzat. Alde batetik Balentin Enbeita egoan Muxikan eta bestetik Juan Hormaetxea Mungia aldean. Gipuzkoan osteria hainbat ezagutu nebazan: Zepai, Basarri, Uzta-pide, Mitxelena, Lasarte, Lazkao Txiki, Garmendia, eta bai gehiago be. Orduan Gipuzkoa aberatsagoa zan arlo honetan, nahiz eta gaur egun Bizkaian be material ona daukagun. Gu hasi ginanean bi edo hiru bakarrik ginan baina gaur egun asko dira ezagunak eta txapelketetan be lehenengo mailan dabizenak. Horregaitik pozik

egoteko moduan gagoz bizkaitarrok, azkenaldi honetako saioak gogoan hartzekoak diralako eta beste inorekin zorretan ez gagozelako. Esan dodan lez, gure bertso lanek ez eben garrantzi handirik. Hasiera baten oso gitxi urtetan genduan plazetara eta labankadak be ugariak izaten ziran. Baina apurka alkar hobeto ezagutzen joan ginan eta zerbait hobetuz joan ginan, nahiz eta gaur be zerbait falta.

Lehenengo txapelketa 1958an izan genduan Bilboko Arenaleko kioskoan, abuztuaren 15ean hain zuzen. Euskaltzaindiko partaide zan Alfonso Irigoienek deitu euskun. Txapelketa izango zan baino egun batzuk lehenago alkartu ginan Euskaltzaindian eta han erabaki zan txapelketa noiz jokatu behar zan. Eta han ginan gu Arenaleko kioskoan: Balentin Enbeita, Juan Hormaetxea, Bidaurreazaga, Zarraga, Kastrejana eta ni, Alberdi. Han izan genduan espektakuloa itzela izan zan. Saio hobeak makina bat izango ziran aurrerantzean be, baina han bildu zan jendetza ez dot inoiz ikusi. Arenala geurea zan.

Hortik aurrera herrietako plazetan be barra-barra kantatzen hasi ginan. Batzutan ez zan erreza izaten bertso saioak antolatzea, permiso handiak behar ziran ta. Baina zelan askotan Euskaltzaindiak deituta joaten ginan, Alfontso berak ekartzen zituen behar ziran agiri guztiak.

Hurrengo txapelketarako, jente gehiago agertzen hasita egoanez, herrialdeetako kanporaketak egitea pentsatu eben. Niri Urkiolan tokatu jatan beste bost bertsolarirekin batera. Beste kanporaketa batzuk Mungian, Zeanurin, Ondarrun eta abar egin ziran. Azkena Bilboko Arenalean jokatzekoa zan, baina hara heldu ginanean bozgoragailuak falta ziran. Batzuk ezin eben onartu hainbeste euskaldun alkartuta egotea. Orduan, eztabaida sortu zan: batzuk esaten eben bertan egunean kantatu behar zala, bozgoragailu barik, baina beste batzuen ustez ezin zan kantatu baldintza horreetan. Alfontso esan eban bere ustez hobe zala hurrengo domekara arte itxaron eta altaboz ta guzti kantatu. Eta gauzak holan, hurrengo domekan jokatu zan finala eta arteragokoan baino jente gehiago izan zan.

Aurrerantzean be plazetan kantatzen segidu genduan jaietan. Gehienetan ez genduan izaten altabozik eta gure eztarriek behar baino lan gehiago egiten eben. Halandabe, bakean itxi ezkerok pozik ibiltzen ginan. Hori ez zan erraza izaten, beti izaten genduan oztoporen bat: lanera faltatu behar batzuetan, guarda zibilak etxe inguruan beste batzuetan,

Kuarteletik pasau behar nebala esaten eutsen emazteari. Behin be ez nintzan joan; oraindino ez dakit zergatik.

Egun baten, guarda zibilak etorri jatazan tailerreko atera, ez dakit zelan, eta deitu egin eusten. Gernikako frontoian bertsotan egin behar ete neban itaunka hasi jatazan eta joateko amesik ete neban. Nik, ez nintzala gogoratzen esan neutsen. Hori goizez izan zan eta eguerdian etxera joan nintzanean Euskaltzaindiko karta

han egoan. Bertan, Muxikako Iturriri omenaldia egiteko egozala ta, Gernikako frontoira ea joango ete nintzan esater jatan.

—Ah! Hau izango da gaurko txapel okerren bisitaren arrazoia —esan neutson emazteari.

Orduan emazteak ea zer gertatzen zan itaundu eustan eta nik goizekoaren barri emon neutson.

—Noiz arte jarraitu behar dogu holan? —esan eustan emazteak.

—Ez dakit ba, andratxoa! —erantzun neutson nik.

Heldu zan hirugarren txapelketa be eta orduan gehiago batu ginan. Herrialdeetakoak egin ondoren, Ondarrun jokatu ziran finalerdiak eta finala Bilboko zezen plazan.

Aurrerantzean bertsolari ugariago ikusten zan gure plazan baina gauzak gero eta garratzago jartzen hasi ziran. Errepresioa handituz joian eta kontu handiz ibili beharra izaten genduan. Billbora be jira bat eragin eusten eta nahiz eta bertan mantendu ez, ez zan gauza atseгина izan. Beste batzuk be nire antzera ibili ziran, ni ez nintzan bakarra.

Gitxi gorabehera holan izan zan nire bertsolari giroa. Gazteak plazak betetzen hasi ziranean, atzean gelditzen hasi nintzan nahiz eta noizik behinean ni be joaten nintzan. Eta orain gustora egoten naiz gaurko bertsolari gazteak entzuten, egin be bertso onak eta sakonak egiten dabez eta.



IURRETAKO MARKESA. Maria del Carmen Gurtubay y Alzola, Madrilén jaioa 1910eko ekainaren 4an. 2 urte zituela aita hil zitzaion, eta ama 1920an konde batekin ezkondu zen. Alfonso XIII.a erregeak orduan oparitu zion amari titulua: *Marquesa de Yurreta*. Carmen Gurtubay izango zen, beraz, lurretako bigarren markesa. Madriléko giro aristokratikoetan hazia, Carmen Alfonso Merry del Val diplomatikoarekin ezkondu zen 1931n, baina Aita Santuaren baimenarekin banandu ziren hurrengo urtean. Eta lurretako Markesak ezkerreko jokabideak izango zituen harrezkero: 1936an euskal estatutuaren alde idatzi zuen eta Gerra Zibilean Errepublikaren alde ekin. Exiliotik itzuli zen 1942an, baina aliatuen agente moduan lan egiteko. Bigarren Gerra Handiaren ondoren, berriro exiliatu behar izan zuen. Parisen bizi ohi zen gero, harreman handiak izan zituen bai PSOE bai PNV alderdiekin. *Madame La Marquise* 48 urterekin hil zen, 1959ko urtarrilean, eta *Montparnasse*ko hilobian enterratu zuten.

Autobiografia bat idatzi zuen, baina, bera hilda gero, amak argitaratzeko baimenik eman ez, eta inedito omen dago oraindik.